

Egy háború logisztikai problémái

A tizenöt éves háborúban (1591-1606) a harcok májustól októberig tartottak. A zsoldosok száma kb. 40-60 ezer volt. Gond volt az elszállásolás: laktanya nincs, erődök és várak kicsik (még az állandó helyőrségnek sincs elég hely), ezért a katonák a környező falvakban laktak. Ezekből sincs sok. Ha nagyobb területen oszlik el a hadsereg, már nem lehetne őket irányítani. Az utak is rosszak.

A keresztény seregek mindig kevesebben voltak, mégis ütőképesebbnek bizonyultak. Miért? Nagyobb volt a tűzerejük, jobb volt együttműködés a seregtestek között (lovasság, gyalogság, tüzérség). Fontos volt az emberi tényező is. Felnőtt egy új (főleg német nemesi) generáció, akik nem féltek a töröktől, nem hittek a legyőzhetetlenségében.

A legfontosabb tényező azonban a pénz volt. A kora újkorban a nyugati hadseregek zsoldosok voltak. A kibontakozó kapitalizmus rendszerében minden és mindenki megvásárolható volt. A hadseregek létszámának az szabott határt, hogy mennyi pénz van rá.

1593-96 között a Habsburgoknak volt pénzük a háborúra, de kimerültek, ezért a háború „lelassult”. A törökök is anyagi nehézségekkel küzdöttek, így a felek nem a békét, hanem a háború abbahagyásának mindkét fél számára elfogadható módját keresték.

A tudományok (fizika, kémia, matematika) szerepe egyre nőtt: alapos számításokkal becsülték meg a szükséges lőszer, felszerelés, igaerő és más készletek nagyságát, és persze az ehhez szükséges pénz összegét. Csakhogy hiába tudták mi kell a háború megnyeréséhez, ha ezeket a háborút eltartó „üzemeltető” társadalom nem volt képes előteremteni.

A tizenöt éves háborúban szinte sosem volt hiány volt az alábbiakból: lőszer, ágyú, fegyver, szerszám, posztó. Ugyanakkor az élelmezésben jelentős hiányok jelentkeztek. Nyugat-Európában a 16. század végére az ipari termelés hatékonysága már messze felülmúlta a mezőgazdaságét. A lényegében középkori módszereket alkalmazó mezőgazdaság nem volt képes megfelelően ellátni a növekvő népességet, amelynek ráadásul egyre nagyobb tömegei éltek városokban, dolgoztak az iparban, vagy találtak megélhetést zsoldos katonaként. Így az élelmiszerek drágábbak voltak az iparcikkekénél!

A hadsereg parancsnokainak gondjait tetézte, hogy a hadellátásnak nem volt szervezett rendszere. A katonának egyénileg, a piacon vagy a markotányosoktól (ételt, italt, egyéb nélkülözhetetlen holmit árusító vándorkereskedő, akik a hadseregek nyomában jártak). Csakhogy akkora piac, amekkora egy hadsereget elláthatott volna, éppen ott nem volt, ahová a hadsereg táborba szállt, a hadszíntéren. Az élelmet szállító vállalkozók a kockázatot túl nagyra tartva vagy meg sem jelentek a táborban, vagy a piaci ár többszörösét kérték el a katonáktól. Élelem híján pedig minden hadsereg viharos gyorsasággal szétszéledt.

A megoldás egyértelműnek látszott: biztosítsa a hadfogadó állam az ellátást. Csakhogy ehhez nem volt megfelelő intézményrendszer. Ekkor ugyanis Európában nem voltak állandó hadseregek, ezért nem épült ki a katonák ellátásához szükséges gabonaraktárak, sütőházak, malmok rendszere, és nem állt rendelkezésre az élelmiszerek szállításához szükséges hálózat és eszközpark sem. Ezzel szemben az Oszmán Birodalom – mint a hódítást célul tekintő állam – nem csak nagy létszámú állandó haderővel rendelkezett, hanem annak eltartásához szükséges, államigazgatási szinten irányított infrastruktúrával is. A szultán bányái, lőpormalmjai, műhelyei mellett a hadsereg felvonulási útjai mentén kialakított raktárhálózatok rendszere és alattvalók százezreinek szervezett munkája biztosította a török hadsereg ellátását. Ugyanakkor a mezőgazdasági termelés itt sem volt fejlettebb, mint nyugaton, így a török hadsereg vezetői, a szpáhik sem teljes állású katonák voltak, hanem egyben földbirtokosok is. Ebből kifolyólag pedig a török hadsereg sem tudott egész évben háborúzni.

Az élelmezésnél is nagyobb, a hadviselés egészét veszélyeztető gondot jelentett, hogy Európában a hadállításhoz, a hadseregszervezéshez sem állt rendelkezésre állandó államigazgatási struktúra. A hadsereg alakulatait – uralkodói megbízás alapján – profitorientált vállalkozók, vagyonos tisztek

toborozták. Az ellenőrzési és elszámoltatási rendszer működését jól ismerő vállalkozók embereik parancsnokaként a katonák felfegyverzéséből, szállításából, élelmezéséből legálisan is jelentős haszonhoz jutottak. De a háború zavaros körülményei között soha nem látott módon virágzott a csalás és a korrupció. A hadsereg fizetési listán lévő katonáinak jó egyharmada eleve csak papíron létezett.

A rossz ellátás, az éhezés, betegségek, szökések miatt a hadjáratok végére a létszám fele sem maradt talpon. A vállalkozók azonban, hogy hozzájussanak a teljes alakulat fizetéséhez, ezt titkolták, sőt a szemlékre kölcsönként katonákkal az ellenőrzést sok esetben sikeresen megtévesztették. Emlékiratok sora bizonyítja, hogy az évenként újra és újra felállított, csupán 5-6 hónapot szolgáló hadsereg jóval drágább, mint a télire is megtartott állandó hadsereg. A politikai és katonai döntéshozók ezt megértették és átlátták, ám a pénz hiánya és a háború kezdeti éveiben felhalmozódott hatalmas adósságok miatt nem voltak képesek kitörni a tartós háború viselésére alkalmatlan, rossz rendszer csapdájából.

A háború végén 1603 októberében a Habsburg udvarnak 2,5 millió rajnai forintot kellett volna kifizetnie, hogy zsoldosseregeit (7 gyalogezred, összesen 20 ezer fő) leszerelje. Ebből azonban egyetlen fillér sem állt rendelkezésre! Amíg nem történt meg a kifizetés, vagy legalábbis egy alku az uralkodóval, az alakulat nem volt felosztható. A katonák pedig együtt is maradtak, hiszen csak így volt esélyük arra, hogy megkapják a zsoldjukat. A zsoldosok pedig ekkor úgy oldották meg a megélhetésüket, ahogyan tudták: a helyi lakosság kifosztásával. Ez rengeteg konfliktust eredményezett az udvar a nemesek és a jobbágyok között (miközben a fő ellenség a török volt...).

1604 májusáig mindössze egy ezredet tudott az udvar kifizetni, ugyanakkor a törökök is támadást indítottak, ezért az udvar elrendelte egy vadonatúj hadsereg felállítását. A megalakuló 30 ezres hadsereget a toborzást végző főtisztek személyes gyorskölcsönei tették lehetővé. Szerencsére a török hadsereg sem volt sokkal jobb állapotban, ezért sikerült visszaverni a támadásukat. 1604 októberében pedig kitört a Bocskai-felkelés.